27. VEĽKÁ NEVIESTKA BABYLONSKÁ

(Zjavenie Jána 17,1-18)

(5.videnie. Vyliatie čiaš. Súd nad neviestkou babylonskou)

*

Potom prišiel jeden zo siedmich anjelov, čo mali sedem čiaš (odkaz na 15,1-16,21: *Sedem pliag*), **a prihovoril sa mi** (Jánovi): **„Poď, ukážem ti odsúdenie veľkej neviestky** (Rím, centrum kultu cisára), **ktorá sedí na mnohých vodách** (podobne Jeremiáš 51,13 o Babylone a najmä rieke Eufrat; prenesenie obrazu Babylonu na Rím, hoci prirovnanie nezodpovedá skutočnosti: Rím leží iba na Tiberu; mnohé vody ako mnohé národy Rímskej ríše; celosvetová moc Ríma), **s ktorou smilnili králi zeme a vínom jej smilstva sa opíjali obyvatelia zeme“** (modloslužobníctvo ako smilstvo; podobne o Jeruzaleme Jeremiáš 51,7 > Izaiáš 23,17 > Ozeáš 1-3; Ezechiel 16,15-63; 23,1-49; podobne o Týre Izaiáš 1,21 > Nahum 3,4). **V duchu ma preniesol na púšť** (púšť ako miesto démonov; púšť ako kontrast k hore, z ktorej anjel ukázal Jánovi *Nový Jeruzalem* /21,10/; púšť ako Taliansko obklopujúce bohorúhačský Rím; púšť ako náprotivok scény 12,6: *Apokalyptická žena*; podobne Izaiáš 21,1-2). **I videl som ženu na šarlátovej šelme** (v postavení orientálneho božstva s vlastným jazdeckým zvieraťom; odkaz na Deu Romu, bohyňu mesta Ríma) **so siedmimi hlavami a desiatimi rohami, plnej rúhavých mien** (podobne kapitola 13: *Šelma morská*; vzťah medzi ženou a šelmou morskou). **Tá žena bola oblečená do purpuru a šarlátu** (purpur a šarlát ako kráľovské atribúty: Sudcov 8,26 > Daniel 5,7; symboly luxusu i mučeníckej krvi), **vyzdobená zlatom, drahými kameňmi a perlami** (prepych cisárskeho dvora; podobne Zjavenie 18,12: *Silný anjel o páde Babylonu*) **a v rukách mala zlatý pohár** (odkaz na Jeremiáša 51,7: Babylon ako zlatý pohár v rukách Boha; náprotivok siedmich zlatých čiaš plných Božieho hnevu z 15,1-8: S*edem pliag*), **plný ohavností** (starozákonný výraz /hebr. to'eba/ pre niečo, čo uráža náboženské cítenie: 2Kráľov 23,13; 16,3; Deuteronomium 18,9-14; alebo čo znamená sexuálny hriech: Leviticus 18,22) **a nečistoty svojho smilstva. Na čele mala napísané meno, tajomstvo** (čelo ako najzreteľnejšie miesto; podobne 7,3: *Poznačenie Božích služobníkov*; 7,13: *Chválenie Pána mučeníkmi*; 13,16: *Zemská šelma*; 14,1: *Hora Sion*): **„Veľký Babylon** (od roku 70 židovský krycí názov Ríma; podobne Apokalypsa Baruchova 67,7), **matka smilstva** (matka smilstva ako náprotivok čestného titulu ľudskej matky) **a ohavností zeme“** (Rím ako zdroj každého modlárstva). **I videl som ženu spitú krvou svätých** (kresťanov obecne) **a krvou Ježišových mučeníkov** (Rím v časoch Neronovho a Domitianovho prenasledovania kresťanov; smrť kresťanov v cirkoch v zuboch šeliem; podobne Daniel 7,15; 10,8 > Apokalypsa Ezdrášova 12,3-5)... **Ale anjel mi povedal: „...Ja ti poviem tajomstvo ženy a šelmy so siedmimi hlavami a s desiatimi rohami, ktorá ju nosí. Šelma, ktorú si videl, bola a nie je** (zašifrovaný odkaz na meno konkrétneho cisára, podrobne 17,10); **má vystúpiť z priepasti** (satanský pôvod šelmy; podsvetie) **a pôjde do záhuby. A obyvatelia zeme, ktorých mená nie sú zapísané v knihe života od ustanovenia sveta** (odkaz na knihu života z 1,11; 3,12: Videnie siedmich svietnikov), **budú sa diviť, keď uvidia šelmu, že bola, a nie je, a zasa bude** (postupné upresňovanie šifry, podrobne 17,10; Doimitian ako Nero redivivus; paródia zmŕtvychvstania Krista v odkaze na 2,8: List smyrenskej cirkvi; paródia na Božie prívlastky z 1,4: Pozdrav

čitateľom). **Kto je múdry** (dar vnárať sa do Božích tajomstiev; podobne 13,18: Šelma zemská), **tu má vysvetlenie: Sedem hláv je sedem vrchov** (sedem rímskych pahorkov), **na ktorých žena** (mesto Rím; rímska cisárska rezidencia; rímsky cisár) **sedí; aj kráľov je sedem: 17,10piati padli** (zvyčajné stotožnenie: rímski cisári Augustus ✞14, Tiberius ✞37, Caligula ✞41, Claudius ✞54, Nero ✞68), **jeden je** (zrejme Vespasianus ✞79), **iný ešte neprišiel; a keď príde, bude smieť ostať len na krátky čas** (Titus ✞81; vláda iba dva roky). **Šelma, ktorá bola a nie je, ona je ôsmy kráľ, je z tých siedmich a ide do zatratenia** (Domitian ✞96 ako Nero redivivus - démon a Antikrist; Domitian ako náprotivok zmŕtvychvstalého Krista). **Desať rohov** (náprotivok k siedmim rohom Baránka Božieho z 5,6: *Apokalyptický baránok*), **ktoré si videl, je desať kráľov** (číslo úplnosti; všetci), **ktorí ešte nedostali kráľovstvo** (stúpenci rímskeho cisára, možno partskí samovládcovia, ktorí ašpirovali na cisársky titul, ale nedosiahli ho; odkaz na Daniela 7,24), **ale na jednu hodinu** (na krátky čas) **dostanú kráľovskú moc spolu so šelmou. Majú rovnaké zmýšľanie a svoju silu a moc dajú tej šelme. Budú bojovať proti Baránkovi** (Kristus; podobne 14,1-5: *Hora Sion*) **a Baránok nad nimi zvíťazí, lebo on je Pán pánov a Kráľ kráľov** (starý orientálny titul vladárov používaný v Babylonii aj Egypte; titul Boha v Ezechielovi 26,7 > Deuteronomiu 20,7 > 2Machabejských 13,4 > 1Henochovej 9,4 > 1Timoteovi 6,15; odkaz na kapitolu 19,16: *Kráľ kráľov*), **aj tí, čo sú s ním, povolaní, vyvolení a verní.“ A povedal mi** (anjel): **„...Vody, ktoré si videl tam, kde sedí neviestka, to sú ľudia, zástupy, národy a jazyky** (vody ako symbol rás a národov; podobne Izaiáš 8,7 > Jeremiáš 47,2). **A desať rohov** (spojenci Ríma), **ktoré si videl, a šelma znenávidia neviestku, spustošia ju a obnažia** (zlo zničí samé seba; proroctvo o skaze Ríma jeho niekdajšími spojencami); **budú jesť jej telo a spália ju ohňom** (podobne Ezechiel 16,15-41; 23,11-35 > Micheáš 3,3 > Žalm 27,2; krvavé násilie v časoch Domitiana). **Lebo Boh im vložil do srdca, aby uskutočnili jeho zámer** (satanské sily ako nástroje Boha), **aby mali rovnaké zmýšľanie a odovzdali šelme svoje kráľovstvo, kým sa nezavŕšia Božie slová. A žena, ktorú si videl, je veľké mesto** (Rím ako princíp Bohu nepriateľskej vlády a viery), **ktoré kraľuje nad kráľmi zeme.“**

Babylonská neviestka je zaraďovaná medzi najčastejšie a najdôležitejšie apokalyptické motívy, lebo sa týka bezprostredného nepriateľa kresťanstva jánovských čias, kultu rímskych cisárov a perzského mitraizmu. Stredoveké umenie Veľkú neviestku zobrazuje ako vedľajší motív, aj samostatne ako ženu s turbanom neveriacich, alebo s hradbovou korunou na hlave (hradbovou korunou boli vyznamenávaní rímski vojaci, ktorí prví zdolali hradby nepriateľa). Ženská postava sedí na sedemhlavom drakovi a v natiahnutej ruke drží čašu; niekedy má odhalené ňadro ako atribút neviestky; možno však ide o prevzatie ikonografie rímskej Dey Romy (pozri nižšie).

*

Dnešní komentátori sa zhodujú v tom, že apokalyptik Ján postavou **babylonskej neviestky** mienil cisársky Rím; nie však mesto samotné, ale jeho princíp: modloslužobníctvo - kult zbožštených cisárov. Sú však takí (C. Tresmontand: Otázky našej doby – Apokalypsa, str. 20), ktorí tvrdia, že apokalyptik mal na mysli o herodesovský Jeruzalem (v odkaze na Ozeáša a Izaiáša) a herodesovských panovníkov, známych ukrutnosťami a kolaboráciou s rímskou mocou.

V priebehu stáročí bola Jánova vízia Veľkej neviestky stotožňovaná s najrôznejšími temnými stránkami doby, veľmi často bola tendenčne interpretovaná, aby poslúžila ako zbraň v mocenskom a politickom boji. Pre reformáciu 16.storočia bola Neviestka obrazom nerestí pápežstva (predajnosť, pýcha, prepych a vládychtivosť), protireformační katolíci 17.-18.storočia v nej naopak videli protestantskú herézu a reformátorov (John Wyclif, Jan Hus, Martina Luther a Jean Calvin). Neskoršie výklady v apokalyptickej neviestke hľadali "bezbožné" voľnomyšlienkarstvo nového veku, francúzskych osvietencov 18.storočia (Voltaire, Denis Diderot, Charles-Louis Montesquie), alebo dobyvačné napoleonské vojny...

Jánovská predstava neviestky babylonskej vychádza z jazyka Starého zákona. Jeho terminológia, ale i novozákonné spisy (Matúš: *Panny múdre a nerozumné*; pozri Christologický cyklus II.) často prirovnávali vzťah veriacich a boha Jahve k ženíchovi a neveste (pozri Christologický cyklus I.: *Mystické zasnúbenie sv.Kataríny*). Výraz neviestka/smilnica/cudzoložnica, resp. smilstvo, cudzoložstvo, používali proroci na vyjadrenie bezbožného života človeka, pričom mali na mysli predovšetkým modlárstvo (Ozeáš 1-3; Izaiáš 1,21; 23,15-18; Ezechiel 16,15-63; 23,1-49; Nahum 3,4). To je zrejme skutočný obsah slovného spojenia "vínom smilstva sa opíjali obyvatelia zeme" (17,2), ktorý dal vo výtvarnom umení vzniknúť ikonografii Neviestky s pohárom v ruke. V samotnej židovskej predstave neviestky (hebr. zona) podľa niektorých historikov doznieva staroveká orientálna chrámová prostitúcia, praktikovaná ako dôležitá súčasť kultu bohov plodnosti, predovšetkým maloázijskej Aštarty a Kybely a ako prostriedok najtesnejšieho = duchovného kontaktu človeka s božstvom. Západosemitská, predovšetkým fenická Astarta (hebr. hviezda), bohyňa plodnosti a rozkoše, kráľovná nebies a vojny, bola uctievaná asi od 1500 pr.Kr. do 200 pr.Kr. Astarta je krásna a súčasne odpudivá, divo jazdí na drakovi a v pravej ruke drží hada. Je vládkyňou nad dušami mŕtvych, ktoré sú hviezdami na nočnom nebi. Astarta je pravdepodobne totožná s *filištínskou Aštoret a obidve sú odvodené od mezopotámskej bohyne plodnosti Ištar. Centrum kultu Aštarty/Aštarot/Aštoret/Astarty bolo v dnešnom Tell Aštarta asi 30km východne od Galilejského jazera. Kult sa v kanaánskej praxi vyznačoval zvrátenosťami. Izraeliti Aštartu uctievali skoro po zábere Kanaánu (Sudcov 2,13; 10,6) a jej kult sa rozšíril v Samuelovej dobe (10.st.pr.Kr.; 1Samuelova 7,3; 12,10). Kráľovským výnosom ho schválil kráľ Šalamún (9.st.pr.Kr.; 1Kráľov 11,5; 2Kráľov 23,13). Biblický tvar jej mena (Aštoret) vznikol kontamináciou so samohláskami slova bóšet = ohavnosť, lebo išlo o odsúdenie jej kultu. V izraelskom prehodnotení mení na démona, ktorý sa pripojil k Satanovi.

Podľa výkladov niektorých mytológov predstava Veľkej neviestky babylonskej sediacej na šelme mohla súvisieť s kultom rímskej bohyne Dey Romy, dcéry Marta. Roma bola uctievaná od 2.st.pr.Kr. a za cisárstva (1.st.pr.Kr.) bol jej kult spojený s kultom cisára (na Východe mala chrámy v Smyrne, Efeze, Sardách a Milétu, čiže aj v mestách, kde sídlili prvé kresťanské zbory, ktorým Ján adresoval svoje listy, a pretrval až do 4.storočia. Dea Roma bola zobrazovaná v prilbe a splývavom odeve, s jedným odhaleným ňadrom (odkaz na grécky mýtus o bojovnom kmeni maloázijských/ krymských Amazoniek), s vlčicou pri nohách a niekedy so siedmimi rímskymi pahorkami (práve na ne možno odkazuje sedem dračích hláv Zjavenia). V ruke držala Dea Roma roh hojnosti, ktorý prináša rímskemu svetu blahobyt a mier, v prípade Veľkej neviestky babylonskej premenený na čašu smilstva.

Pri vzniku symboliky babylonskej neviestky tiež mohla hrať svoju úlohu v tom čase rozšírená legenda, že cisár Nero roku 68 nezomrel, ale uchýlil sa k Partom (s ich panovníkom Vologézom veľmi dobre vychádzal) a s nimi sa vráti na čele vojska, aby sa vysporiadal so svojimi protivníkmi. Pod dojmom týchto očakávaní prichádzali od Východu rôzni pseudoneronovia, získavali stúpencov a vyvolávali povstania. Predstava oživeného Neróna dostávala postupom času démonické a súčasne duchovné rysy, čo vidieť v 5.Knihe Sibyliných veštieb (s.95-110; 140-160).

Hoci červená farba šiat neviestky jasne odkazuje na farebnú symboliku *purpuru a šarlátu, farieb určených výhradne pre vladárov (neviestka babylonská - vládkyňa nad bezbožnými), niektoré protižidovské výklady berú do úvahy aj hebrejskú farebnú symboliku: kultovými farbami Tóry boli svetlý šarlát, tmavá purpurová červeň (purpurová fialová) a biela farba, farba čistoty, "o ktorú sa Jahveho ľud pripravil ukrižovaním Ježiša".

*

Modloslužba (lat. idolatria; z gr. eidolon = modla; latreia = pocta) predstavuje uctievanie obrazov, symbolov, modiel či nepravých božstiev ako božstva samého. Výraz sa používal pre akýkoľvek kult, ktorým sa veciam pripisujú nadprirodzené vlastnosti a sily. Izraeliti označovali modloslužbu ako ohavnosť toe'ba a ohyzdnosť šiqqus. Týkala sa predovšetkým zhotovovania modiel a zvykov spojených s modlárstvom. Idolatria protirečí prvému prikázaniu, a preto je judaizmom, kresťanstvom, ale i islamom posudzovaná ako najťažší hriech, prehrešok proti bohopocte, vyhradenej iba Bohu. Modloslužobníctvom býva mienený aj chybný spôsob vykonávanej bohopocty, ktorý pramení z rôznych povier. Biblia tak označuje každé počínanie, ktorým sa iný boh alebo iní bohovia vzývajú s takou úctou, ktorá prináleží iba Bohu Starej alebo Novej zmluvy. Desatoro (Exodus 20,5), prezentujúce Jahve ako žiarlivého, rozumej horlivého Boha, je svedectvom, že starí Izraeliti pripúšťali jestvovanie aj iných bohov. Aj sama Biblia hovorí o tom, že popri Jahvem uctievali Baala, Aštartu a ďalšie božstvá, čo obrazne povedané pokladá za smilstvo s inými bohmi (Sudcov 2,11; 2,13; 1Samuelova 12,10). Izraeliti si podoby svojich modiel vypožičiavali od svojich susedov, lebo jahvizmus, kult nepoznateľného a transcendentálneho Božstva nedával možnosť vlastných foriem (Genezis 31,19; Sudcov 17,5-18,30; 1Samuelova 15,23; 19,13-16; 2Kráľov 23,24; Ozeáš 3,4; Ezechiel 21,21; Zachariáš 10,2). V idoloch pohanských národov hrala významnú úlohu červená farba, všeobecne pokladaná za vitálnu, energickú, agresívnu, spriaznenú s ohňom a láskou. V Kanaáne išlo predovšetkým o masseká (z kovu odlievané a potom opracované modly), posvätné stĺpy v kulte Baala (niekedy zrejme čiastočne duté na odlievanie krvi obete), *ašery (drevené zobrazenia kanaánskej bohyne-matky Aštar v podobe falického kolu alebo sochy) a sošky domácich bôžikov terafim určené na veštenie a mágiu (z chetej. tarpiš - duch; podľa niektorých /Galling/ masky nasadzované na tvár; podľa iných súvislosť s kultom predkov: refa'im = zomrelí). Biblia nikde nepíše ako modly vyzerali, ani ako ich človek používal. Z polemík prorokov a žalmistov vyplýva, že modla je ničotná a prázdna, ale treba počítať s jej démonickou duchovnou silou; preto je reálnou duchovnou hrozbou (Izaiáš 2,8). Kontakt s falošným božstvom nakazí človeka duchovnou slepotou srdca a mysle (Izaiáš 44,18) a tí, ktorí modly uctievajú, sa im začínajú podobať (Žalm 115,8).

Polemika s modlárstvom bola obľúbenou témou prorokov (Izaiáš 40,19-20; Jeremiáš 10,1-5, Ozeáš 13,1). Bádatelia sú presvedčení, že niektoré zmienky o viere praotcov v sebe skrývajú známky modloslužby: Sem zaraďujú príbeh pramatky Ráchel (Genezis 31,19), ktorá svojmu otcovi ukradla terafim, snáď aby oslabila Lábanovu silu. Modlami mohli byť aj Jákobove kamene (Genezis 28,18; 31,13; 35,20). Podľa niektorých bádateľov snáď išlo o posvätné kamenné stĺpy, ktoré súviseli nejako s oltárom alebo ho nahrádzali a ktoré neskoršie Zákon (Leviticus 26,1; Deuteronomium 16,22) zakazoval pre ich uplatnenie v kultoch plodnosti.

Jasným modlárstvom bolo zlaté teľa a rituálny tanec okolo neho (Exodus 32). *Áron sošku vyrobil na želanie Izraelitov, ktorí chceli mať pri sebe magickú záruku Božej prítomnosti. Išlo o amulet, zrejme v podobe sošky býka. Kult býka ako mystického oplodňovateľa a výraz životodarnej sily božstva, bol rozšírený vo všetkých starovekých kultúrach (býk boha Marduka v Babylonii, boha Ela vo Fenícii, boha *Bela v *Asýrii, boha Baala v Kanaáne...).

Vrcholným príkladom modloslužobníctva pre zajatých Izraelitov bolo, keď kráľ Nebukadnecar II., v histórii známy aj pod menom Nabuchodonozor, vyplienil sväté mesto Jeruzalem a zrúcal Chrám, príbytok boha Jahve. Potom v meste Babylon dal vystavať chrámový okrsok Esagila s chrámom Etemenanki v tvare poschodovej veže, zasvätený bohu múdrosti Nabovi alebo Mardukovi (2Paralipomena 36,7). Prorok Izaiáš (14,13-14) vložil do úst babylonského vladára rúhačské slová: „Vystúpim do nebies, hore nad Božie hviezdy vyvýšim svoj trón...vystúpim na výšiny oblakov, podobný budem Najvyššiemu.“ Babylon sa zmenil na veľkú neviestku babylonskú, nevernú bohu Jahve, na symbol zvrhlých kultov a ríš (napr. Rímska a Perzská ríša), ktorý modlárstvom opájal celú zem. Národy pili z jeho vína, preto boli zbavené rozumu (Jeremiáš 51,7-8; pozri kapitola *Silný anjel o páde Babylonu*).

V Novom zákone prežíva starožidovské ponímanie, ktoré na jednej strane odsudzuje pohanských bohov, no na druhej strane ich pokladá za prázdne a bezobsažné modly. Nový zákon (Galatským 5,19; 1Korintským 5,11; 10,7-14; Efezským 4,19; 5,3-5; 1Tesalonickým 4,6; Kolosenským 3,5) pozerá na modlárstvo ako odklon človeka od duchovnosti a spája ho s charakterovými defektmi (hriešna sexualita, chamtivosť).

Protestantizmus 16.storočia videl idolatriu, kult idolov, aj v kultu svätých a svätcov, v mariolatrii, kultu Panny Márie, východná ortodoxia 8.-9.storočia v kultu **ikon* (pozri Christologický cyklus I.). Podľa súčasnej teológie modernými prejavmi idolatrie a novými modlami sú materializmus, konzumizmus, prázdne pôžitkárstvo, karierizmus a honba za bohatstvom...

VEĽKÁ NEVIESTKA BABYLONSKÁ (1498) ALBRECHT DŰRER

DREVOREZ

DETAIL

VEĽKÁ NEVIESTKA BABYLONSKÁ (20. STOROČIE) LAJOS SZALAY

SEDEMHLAVÝ DRAK S VEĽKOU NEVIESTKOU BABYLONSKOU (1523)

H. BURKMAIR

APOKALYPSA

NEVIESTKA BABYLONSKÁ (11. STOROČIE)

APOKALYPSA BEATA DI BURGO DE OSMA